

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13094

A GILGL FUN A NIGN

Isaac Leib Peretz

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ל. פרץ פאר דער שול

אגלגול פון אַניגון

רעדאקטירט פאר דער יוגנט פון א קאמיטע לערער
ביים צענטראלן-בילדונגס-קאמיטעט אין ווילנע

ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין :: 1922

י. ל. פרץ פאר דער שול

א גלגול פון א ניגון

רעדאקטירט פאר דער יוגנט פון
א קאמיסיע לעזער ביים צענטראלן-
בילדונגס-קאמיטעט אין ווילנע

ווילנע — 1922

ווילנער פארלאג פון ב. א. קלעצקין.

I. L. Perc dla Szkoły. „Złoty duch w pieśni“
Drukarnia „Wydawnictwo Wileńskie“ B. Kleckina,
M. Stefanska 23.

א גלגול פון אניגון.

— א טאלנער ניגון ווילט איר?
דאכט זיך, אין פלוג א קלייניקייט—נעמען אניגון פון א טאל-
נער שלש-סעודות און נאכזינגען! עס איז אָבער נישט אזוי ווי
עס דאכט זיך!
דער טאלנער ניגון מוז געזונגען ווערן ברב עם, חברה מוז
אים זינגען!
אונטערהעלפן ווילט איר? ביין, ברודער! מיט דער הילף
פון פוילישע חסידים זינגט זיך נישט קיין טאלנער ניגון!
איר האָט גאָר קיין השגה, קיין ידיעה אין גגינה!
איך הער דאָך אייערע כלי-זמרים, אייערע חזנים! עס גרימפלט
זיך, נישט עס שפילט און ביים זינגען רייסט איר אייך, ווי גע-
קוילעטע הענער! אפילו די סיני-ניגונים קומען ביי אייך אַרױס
משונה-ווילד... און אייערע מאַרשן, אייערע קאָזאַקלאַך? זיי זיינען
נאָך ווילדער ווי אייערע תנועות און הוויות! איר זאָגט, עס איז
חסידות!... ביי אונז זיינען אַנדערע חסידים!...
פונדאָנען מיר האָבן גגינה? אפשר קומט עס שוין בירושה
און אפשר ליגט עס אין דער געגנט!
אין אונזער קיעווער געגנט איז אין בית אָן אפידעלע!
א באַלעבאַטיש קינד, אָדער, ווי מען זאָגט אין יענע קאָנטן:
א טאַטנס אַ קינד, מוז האָבן אפידעלע, מוז קענען שפילן...
איר ווילט וויסן, וויפל מאַנסלייט עס געהערן צו א שטוב?
קאָסט אויף די ווענט! וויפל עס הענגען פידעלאַך, אַזויפיל
מאַנסלייט!
אַלע שפילן: עס שפילט דער ווידע, עס שפילט דער פאָטער,
עס שפילט דער וון...
עס איז נאָר אַ שאַד, וואָס יעדער דור שפילט זיך זיינס,
שפילט אַנדערש, שפילט באַזונדער!

דער אלטער זיידע שפילט סיני-ניגונים אָדער אזוי חזנישע
ואַכן: אַ "כל-נדרים", "שושנת יעקב", אַ "גדי קשור-ידים"—אָדאגה
וואָס? דער פאָטער, אַ חסידישער מענטש, צעגייט זיך אין אַ גוט-
ידישן שטייגער! דער זון ווייטער — שפילט שוין פון נאָטן! מען
שפילט שוין גאָר פון טעאטער!

אַזוי ווי דער דור, אזוי איז דער ניגון!
— וואָס טוען חסידים, און עס פעלט אַ ביסל בראַנפן? רעדט
מען פון בראַנפן!.. זינגען איינער אליין, אָן חברה, אָן אַ ברען פון
עולם, קען מען נישט; וועלן מיר רייַדן פון נגינה...
נגינה, מוזט איר וויסן, איז אַ גרויסע זאך! גאַנץ טאַלנע
איז געשטאַנען אויף מלוה-מלכהס, און דער עיקר מלוה-מלכה איז
געווען דער ניגון!

עס ווענדט זיך נאָר, ווער עס זינגט און וואָס ער זינגט...
מיט די אייגענע ציגל קען מען שטעלן אַ שול און אַ קלויס-
טער, אַ פאַלאַץ און אַ תפיסה, און גאָר אַ הקדש!
מיט די אייגענע אותיות שרייבט מען סודות התורה און,
להבדיל, דאָס גרעסטע אַפיקורסות! און מיט די אייגענע קולות
קען מען אַרויף צו דער העכסטער מדרגה פון התלהבות און
דבקות, אין מען קען אַראָפּ ביזן שאול תחמיה און וואַלגערן זיך
דאָרט ווי אוואָרים אין בלאָטע!

אַ ברייט-ווייט ווי מען לייענט עס; אַ ניגון ווי מען זינגט אים!
נעמט, למשל, אַ "פריילאכס"; קען עס זיין אַ טאַלנער שבת-
שירהדיקע מלוה-מלכה, — אַ שמחה פון מצוות און מעשים-טובים;
און עס קען זיין די פרייד פון אַן אויסגעלאָסענעם פויגל אין
אַ הפקר-וועלט!

אַ ניגון ברענט, טאַקע "תוכו רצון אהבה"—אויסגעווייקט איז
ער מיט ליבשאפט; נאָר ליבשאפטן זיינען פאַראַנען אַסך: עס איז
פאַראַנען אהבת המקום, אהבת הבריות, אַ ליבשאפט צו כל-ישראל...
איינער אָבער האָט גאָר זיך אליין ליב, צי גאָר, רחמנא ליצלן,
אַן אש-חיים!

אַ ניגון קלאַנגט זיך, אַ ניגון וויינט, נאָר איינער וויינט אויפן
נחש, אויפן פאַרלאָרענעם גן-עדן; אַ צווייטער—אויף גלות השכינה.

אויף חורבן בית-המקדש, אויף אונזער דלות און שפלות! ... "ראה עמדתנו... קלאַנט ער זיך, דער ניגון... און נאָך אַ ניגון וויינט, אַז עמיצן איז אַ יפה-פיה אַנטלאָפן!

עס איז פאַראַנען אַ ניגון פול מיט בענקשאַפט; נאָר צו וואָס בענקט ער, דער ניגון? עס בענקט אַנשמה צוריק צו איר שורש, און עס בענקט אַן אלטער גלב אָן ציין צו יונגע יאָרן מיטן יונגן יצר-הרע!

נעמט כאָטש דאָס לידל:

ר' דודל האָט געוואוינט אין וואַסילקאָוו —
אין וואַסילקאָוו

און היינט וואוינט ער אין טאַלנע;
ר' דודל, ר' דודל האָט געוואוינט אין וואַסילקאָוו,
היינט וואוינט ער אין טאַלנע!...

עס זינגען עס טאַלנער, עס זינגען עס וואַסילקאָווער! נאָר אַז די טאַלנער זינגען, איז עס אַן אמת "פריילאָכס", שפּריצט עס און ברענט מיט שמחה, מיט תענוג; זינגען עס אָבער וואַסילקאָוו-ווער, איז עס אויסגעווייקט מיט צער און מרה-שחורה! און ווענדן ווענדט זיך עס אין דער נשמה, וואָס מען גיט אַריין אין ניגון!...

דער ניגון, מוזט איר וויסן, איז אַ סך-הבל פון קולות, אָדער, ווי יענע זאָגן—טענער.

די קולות אָדער די טענער נעמט מען פון דער טבע; זיי איז קיינער נישט מחדש, און אין דער טבע פעלט נישט קיין קולות. אלץ האָט אַ קול, זיין אייגענעם קלאַנג, אויב נישט גאָר אַ גאַנצן ניגון!

די גלגלים, האָבן מיר אַ קימא לן, זינגען; טאָג און נאכט— "יום ליום... לילה ללילה..." האָבן זייער זמר... מענטשן און פיגל זינגען, חיות ובהמות זאָגן שירה... אַ שטיין אָן אַ שטיין קלאַפט, מעטאַל קלינגט... וואַסער, אַז עס לויפט, שווייגט עס ניט; היינט אַ וואַלד! ביים קלענסטן ווינטל, זינגט ער דאָך אַ "וואַלאַך", אַן אמתן, שטילן, זיסן וואַלאַך! אויב די באָן, למשל. — די חיה-רעה,

מיט די רויט-פלאַמענדיקע אויגן, אז זי לויפט, באַטויבט זי נישט
מיט איר געזאָנג? אפילו די שטומע פיש, האָב איך אין אַן אַלט
ספר געזען, גיבן אויך אַמאָל אַרויס פון זיך אַ קול נגינה. טייל
פיש, שטייט אין ספר, שווימען פון צייט צו צייט צו צום ברעג,
קלאָפן מיט די עקן אין זאמד, אויף אַ שטיין און זיינען זיך דער-
מיט מחיה!

ווייניק קולות? מען דאַרף נאָר האָבן אַן אויער, עס זאָל
די קולות אויפכאַפן ווי אַ נעץ, איינזאַפן ווי אַ שוואַם!
נאָר פון טענער אליין איז נאָך קיין נישט!
אַ הויפן ציגל איז נאָך נישט קיין הויז!
דאָס איז ערשט דער גוף פון נישט; ער דאַרף נאָך אַ נשמה
און די נשמה פון אַ נישט איז שוין אַ געפיל פון אַ מענטש;
זיין ליבשאַפט, זיין צאָרן, לייטזעליקייט, נקמה, האַרצבענקעניש,
חרטה, צער, —אַלץ, אַלץ, וואָס אַ מענטש פילט, קאָן ער אַריינגעבן
אין אַ נישט און דער נישט — לעבט.

וואָרים איך, רבותים, גלויב, אז דאָס, וואָס מיך איז מחיה,
מוז אליין האָבן אַ חיות, לעבט אליין!
און היינט, אז אַ נישט איז מיך מחיה, אז איך באַקום פון
אַ נישט אַן אמת חיות, אַ נייע נשמה, זאָג איך, אז אַ נישט לעבט...
און וואו ראי: נעמט אַ נישט און צעשניידט אים, זינגט אים
קאָפּיר, כאַפט פריער אַרויס די מיט און דערנאָך זינגט די התחלה
מיטן סוף, נו, האָט איר אַ נישט? בסך-הכל האָט איר אַלע קולות,
עס פעלט אייך קיין איינציקער טאָן, נאָר די נשמה איז אַרויס!
איר האָט אַ לעבעדיקע ווייסע טויב געקוילעט און אונטערן מעסער
איז אַרויס די נשמה!

עס איז געוואָרן אַמת, אַ בר-מנן פון אַ נישט!
אין טאַלנע איז ברור כּשמש, אז אַ נישט לעבט!

און אַ נישט לעבט, און אַ נישט שטאַרבט; און מען פאַרגעסט
אַ נישט, ווי מען פאַרגעסט אַ שוין-עפּר!
יונג און פריש איז ער אַמאָל געווען, דער נישט! מיט פריש

לעבן האָט ער געשפּריצט... מיט דער צייט איז ער אָפּגעשוואַכט
געוואָרן, ער האָט אָפּגעלעבט זיין צייט און די כוחות זיינען אים
אויסגעגאָנגען... עבר-ובטל איז ער געוואָרן... דערנאָך איז זיין
לעצטער הויך אַריין אין דער לופט און ערגעץ פאַרשטיקט גע-
וואָרן—ואיננו!...

נאָר אַ ניגון קען אויפשטיין תּחית המתים...
פלוצים דערמאָנט מען זיך אַן אַלטן ניגון, ער שווימט פּלו-
צים אַרויס און רייסט זיך פון מויל אַראָפּ... נישט ווילנדיק, לייגט
מען אין אים אַריין אַ ניי געפיל, אַ נייע נשמה, און כמעט אַ נייער
ניגון לעבט...
דאָס איז שוין אַגלול פון אַ ניגון...

איר פאַרשטייט מיך ווייניק... רעדט מיט אַ בלינדן וועג
ליכט.

ווייסט איר וואָס? מעשיות האָט איר דאָך ליב, וועל איך
איך דערציילן אַ מעשה וועגן אַגלול פון אַ ניגון... הערט!

דריי-פיר מייל אונטער בערדיטשעוו, באלד נאָכן וואַלד,
איז פאַראַנען אַ שטעטל מאַכנאָוקע; און אין דעם מאַכנאָוקע איז
געווען אַ נישקשהדיקע קאפּעלע כּלי-זמר. נאָר דער ראש-וראשון
זייערער, ר' חיימל האָט ער געהייסן, דער איז געוועזן אַ בריה פון
אַ מוזיקאַנט, — פּדחצור בערדיטשעווערס אַ תּלמיד. דער ר' חיימל
איז נישט געוועזן קיין מחדש פון ניגונים, דאָס הייסט: ער איז
נישט געוועזן קיין קאָמפּאָזיטאָר; נאָר אויספירן אַזאך, מטעים
זיין, פאַרטייטשן, ממש אַריינלייגן אין האַרץ — דאָס האָט ער גע-
קאָנט; אין דעם האָט שוין זיין גבורה געשטעקט!
אַ ייד איז ער געוועזן אַ דאַרער, אַ טרוקענער, האָט ער אָבער
אַנגעהויבן שפּילן, איז ער פלוצים געוואָרן גאָר אַן אנדער מענטש:
די אייביק אַראָפּגעלאָזטע ברעמען האָבן זיך לאַנגזאַם אויפּגעהויבן,
און פון די שטילע, טיפע אויגן איז געפאלן אַן אמתע שיין פון
רחמנות איבערן בלאַסן פנים. מען האָט געזען בחוש, אַז צינד איז

ער נישט קיין היגער, זיינע הענט שפילן אליין, פון זיך, און די נשמה פליט ערגעץ ארום, הויך, הויך אין עולם הומרה... טייל מאָל פלעגט ער זיך פאַרגעסן און אָנהויבן זינגען אויך, און אַ קול האָט ער געהאַט—אַ קלאַרנעט, אַזוי קלאַר און אַזוי ריין...

וואָלט דער חיימל נישט געוועזן קיין פרומער, פשוטער ייד, כמעט אַ תם, וואָלט ער זיך נישט געקוועלט מיט אַכט קינדערלאַך אין מאַכנאַווקע. ער וואָלט שוין ערגעץ געשפילט אָדער געזונגען אין אַ טעאַטער, און אפשר קאַר-חזן געוואָרן אין אַ בערלין צי פאַריז... נאָר אַזוינע לייט גיט שוין אַרויס פון זיך בערדיטשעוו. חיימל תם זיצט זיך אינדערהיים און באַרגט חדשים-לאַנג אין אַלע שפייז-געוועלבלאָך על חשבון פון אַ באַלעבאַטישער חתונה, וואָס מוז דאָך אַמאָל זיין!

און דעמאָלט האָט זיך פונקט געמאַכט אַ גבירהשע חתונה! און ביים פער פון מאַכנאַווקע, ביי בערל קאַצנערס אלמנה. בערל קאַצנער אליין, — ווערגן זאָל ער מיך קומען, — איז געוועזן אַ גרויסער וואַכערניק, אַ קמצן — נאָך אַ גרעסערער. אין מויל אַריין האָט ער זיך נישט פאַרגוגען... ער פלעגט אַרומגיין און קלויבן קרישקעלאַך נאָך די קינדערס עסן... אַן אייזערן האַרץ האָט ער געהאַט, דער מענטש!

פאַרן טויט, כמעט אינמיטן דער גסיסה רופט ער צו דעם עלטסטן זון, הייסט זיך דערלאַנגען די ביכער, און ווייזט אָן מיט אַ ברוינעבלאַעם-פינגער, וואו עס איז נישט באַצאָלט קיין ראַטע! און „פּראָלאַנגירן, זאָגט ער, חס ושלום! הערסט! בגורת כבוד-אב!"

דערנאָך האָט ער צוגערופן דאָס ווייב און געהייסן באַ-האַלטן דאָס קופער, וואָס האָט געהאַנגען אויף דער וואַנט: „מאָך איך צו אַן אויג—זאָגט ער—איז אַלץ הפקר!" און מיט דעם איז אים די נשמה אַרויס!

איבערגעלאָזט האָט ער טאַקע אַ האַלבן מיליאָן! ווי געזאָגט, חתונה דער טאַכטער מאַכט די אלמנה, און זי איילט צו, ווייל זי וויל זיך אליין אויך לאָזן ריידן אַ שידוך; אַ שטיין איז איר אַראַפּ פון האַרץ! אויפגעריכט איז זי געוואָרן!.

און אז חיימל כלי-זמר דארף אויך חתונה מאכן א טאָכטער.
וואָרט ער מן הסתם אויף דער חתונה, ווי אויף משיחן...
פאלט אָבער איין דער אלמנה, אז זי וויל אַראָפּברענגען
פּדהצורן פון בערדיטשעוו.

באשר בכך? עס וועלן זיין קיעווער מחותנים, קיעווער מבינים,
וויל זי צום באַדעקנס אַנייען אל מלא רחמים; ניט, זאָגט זי,
קיין אלטע אָפּגעשלאָגענע הושענא! עס קאָסט אַזויפיל, זאָל נאָך
קאָסטן, און זאָלן די קיעווער זען!
חיימל איז שיר אויסגעגאנגען.

אין שטאָט איז אויך געוואָרן אַ גערודער; מען האָט אים
זייער ליב געהאַט, חיימלעך; און עס איז גלאַט אַרחמנות אויף
אַיין אָן אַביון!... מע לייגט זיך אַריין אויף אַפּשר; און סוף-כל-
כוף איז געבליבן, אז שפילן זאָל טאַקע חיימל מיט דער קאָפעלע,
נאָך פאַר דער חתונה זאָל ער זיך אַראָפּכאַפּן, אויף דער גבירהס
הוצאות, קיין בערדיטשעוו און ברענגען פון פּדהצורן אַנייען אל
מלא רחמים.

חיימל כאַפט עטלאַכע רובל, — דערפון לאָזט ער איבער
אַ גרעסערע העלפט דער ווייב מיט די קינדער — דינגט אַ פּור, און
לאָזט זיך קיין בערדיטשעוו.
און דאָ הייבט זיך אָן די מעשה מיטן גלגול.

ווי זאָגט מען עפעס, אָן אַרימאָן האָט מול! פאַרט חיימל
פון איין זייט אַריין קיין בערדיטשעוו, און פּדהצור פאַרט פון
דער אַנדערער זייט אַרויס פון בערדיטשעוו! פונקט האָט מען
אים פאַרבּעטן קיין טאַלנע אויף מלוה-מלכה! דער טאַלנער, מוזט
איר וויסן, האָט שטאַרק געהאַלטן פון פּדהצורן, „סודות התורה“,
פלעגט ער זאָגן, „שטעקן אין זיינע ניגונים! עס איז נאָך אַ שוואַד,
וואָס ער אַליין ווייסט זיי נישט!“

מילא, חיימל דרייט זיך אַרום ווי אָן אָפּגעסמטער אין
די גאַסן.

וואָס זאָל ער טאָן? אַהיים פאַרן אָן אָן „אל מלא רחמים“
טאָר ער נישט — די וועלט וועט זיך קערן! נאָכפאַרן קיין טאַלנע.

אָדער וואָרטן, ביז פּדהצור וועט צוריקקומען, קען ער נישט—ער
האַט אויסגערעכנטע הוצאות! די גבירה האָט אים ווייניק-וואָס
געגעבן און איבערגעלאָזט דער ווייב האָט ער אַ סך! האָט ער
טאַקע ווילד צער!

פלוצים, דערזעט ער אין גאס אזא מין סצענע:
שטעלט אייך פאַר, אין אַ שיינעם, העלן וואָכנטאָג, גייט
זיך איבער דער גאס אַווייבל, אָנגעטאָן בגדי שבת ויום טוב,
אָדער ווי מען זאָגט אין יענע קאָנטן, אויסגעפּוצט אין האָניק און
אין עסיק... אויפן קאָפּ טראָגט זי אַ מאָדנעם ציפיק, מיט לאַנגע,
לאַנגע בענדער, סטענגעס פון פאַרשיידענע לעבעדיק-שרייענדיקע
קאָלירן!

— ער האָנט האַלט זי אַ גרויסע ווייסע, זילבערנע טאַץ.
דעם ווייבל גייען נאָך פלי-זמר און שפילן, און דאָס ווייבל
גייט טאַנצנדיק. טיילמאָל שטעלט זי זיך אָפּ מיט די פלי-זמר פאַר
אַ שטוב, אָדער פאַר אַ קלייט, און מאַכט אַ טענצל אויפן אָרט...
די מוזיק רופט אַרויס מענטשן פון אַלע זייטן, טירן און פענסטער
זיינען אָנגעפּראָפּט—קאָפּ אויף קאָפּ...

די מוזיק שפילט, דאָס ווייבל טאַנצט, די קאָלירטע בענדער
צעפליען זיך אין דער לופטן, די טאַץ בלאַנקט און בליצט... דער
עולם שרייט: "מול טוב" און וואָרפט מטבעות; דאָס ווייבל טאַנצט
אונטער און כאַפט זיי אַריין אין טאַץ, — די מטבעות בליצן און
קלינגען צו צום טאַקט...

וואָס איז עס? אַ קלייניקייט: בערדיטשעוו איז אַ יידישע
שטאָט און האָט יידישע מנהגים; אזוי איז מען זיך נוהג צוזאַמען-
זונעמען אויף הכנכת-בלה!...

חיימל האָט עוואָוסט פון מנהג. ער האָט געוואוסט, אז די
ווייבער קלערן זיך אויס טענק, און פדהצור אַליין מאַכט פאַר
יעדעס מאָל אַנייעם ניגון; דאָס איז שוין זיין מצוה געוועזן! מען
קומט צו'ן אים, מען ווערציילט אים פון דער בלה, פון איר משפּחה,
פון שידוך, פון דלות... ער הערט, שווייגנדיק, מיט פאַרמאָכטע
אויגן, טייל מאָל פאַרשטעלט ער זיך דעם פנים מיט די הענט.

און אז מען ענדיקט, עס ווערט שטיל, הייבט אָן פדהצור צו ברוי-
מען אַניגון...

דאָס אַלץ האָט חיימל געוואוסט, וואָס דען שטייט ער מיט
אַפּענע מויל און אויערן?

ער האָט נאָך אזא "פריילאָכס" נישט געהערט. עס לאַכט און
וויינט צוזאַמען; עס פילט זיך אי צער, אי תענוג. האַרץ=וויי און
גליק; אַלץ אויסגעמישט, צוזאַמענגעשמאַלצן... אָן אמתער יתומה
אַחַתונה!

פלוצלונג איז ער אונטערגעשפרונגען: ער האָט וואָס ער
דאַרף!

צוריקפאַרנדיק פון בערדיטשעוו, האָט דער בעל=עגלה אויפ=
גענומען פאַרשוניען. חיימל האָט אים נישט געווערט. און די פאַר=
שוניען, און גראַד מבינים, האָבן דערציילט, אז אזוי ווי זיי זיינען
אַריינגעפאַרן אין וואַלד, האָט חיימל אָנגעהויבן צו זינגען.
געזונגען האָט ער פדהצורס "פריילאָכס"; נאָר דערפון איז
שוין געוואָרן גאָר אַן אנדערע זאַך, דער מזל=טוב פון הכנסת=כלה
איז מגולגל געוואָרן אין אמתן "אל מלא רחמים".
און אינמיטן שטילן גערויש פון ביימער איז אַרויסגעשוואו=

מען אַ שטילער, זיסער שטילער ניגון...
און דעם ניגון, האָט זיך געדאַכט, האַלט אונטער אַגרויסע,
נאָר אַ שטילע קאפּעלע משוררים, דאָס האָבן גערוישט די ביימער
אין וואַלד...

שטיל און האַרציק האָט זיך דער ניגון געקלאָגט; געבעטן
זיך רחמים, ווי אַ קראַנקער בעט אויף זיין לעבן...
דערנאָך הייבט דער ניגון אָן צו זיפּצן, צו בעטן זיך מיט
קוואַל אויסגעשרייען; מען פילט, אז עמיץ קלאפּט זיך אין האַרץ
אַריין "על חסא"—, צי איז עס יום=כפור, צי זאָגט עמיץ ווידוי?
נאָר העכער, און אין איין וועג צעבראַכענער, ווערט דער
קול; וואָס אַמאָל אָפּגעריסענער, ווי פון טרערן דערשטיקט, ווי פון
יסורים איבערגעהאַקט, דערנאָך עטלאַכע טיפּערע זיפּצן, אַ שאַר=

פער אויסגעשריין איינער... א צווייטער און פלוצלונג רייסט זיך
עס אינגאנצן אָפּ, שטיל—עמיץ איז געשטאַרבן...
דער ניגון וועקט זיך ווייטער אויף, און ער פאלט שוין אריין
אין הייסע, ברעגענדיקע געשרייען. און די געשרייען פליען, יאָגן
און פלאַנטערן זיך; עס ווערט אַ הימל־געשריי, אַ נאָמער—ווי ביי
אַ לוויה!

און אינמיטן דער לוויה שווימט אַרויס אַ דין, ריין קינדיש
קול; איז עס נאָס, ציטעריק און דערשראָקן.—
קדיש זאָגט אַ קינד!

און עס גייט איבער אין אַ שטייגער: הוריות, דמיונות,
טוינטער געדאַנקען, וואָס גייען לאַנגזאַם איבער אין זיסע, באַרימ־
האַרציק־זיסע מעלאָדיען... עס טרייסט עס רעדט איין... און מיט
אַזאַ גוטסקייט, מיט אַזאַ מסירת נפש, מיט אַזאַ פעסטן גלויבן,
אַז עס ווערט ווייטער גוט, ווייטער זיס; עס גלוסט זיך ווייטער צו
לעבן. עס ווילט זיך לעבן, עס ווילט זיך האָפּן!
אויסגעגאַנגען זיינען שיר די מענטשן.

— וואָס איז עס? פרעגן זיי.
— אַן "אל מלא רחמים", ענטפערט ר' חיים. פֿאַר קאַצ־
נערס יתומה אַן אל מלא רחמים!
— נישט בדאי אפילו, ענטפערן זיי, אַן עבירה דער ניגון.
נאָר די וועלט וועט איר אָפּנעמען, ר' חיימל, די קיעווער ליי.
וועלן אויסגיין....

די קיעווער לייט ווינען נישט אויסגעגאַנגען!
ביי די קאַצנערס איז שוין קיין יידיש באַלעבאַטישע חתונה
נישט געווען... און דער אל מלא רחמים האָט פֿאַרן עולם נישט
געפֿאַסט.

די קיעווער לייט ווילן בעסער טאַנצן מיט דאַמען. נאָך
וואָס "שטייגער"? נאָך וואָס "מאָראַלישע" זאַכן?
און גלאַט, נאָך וועמען אַן אל מלא רחמים? נאָכן אַלטן
קמזן?

דער אַלטער קמזן זאָל לעבן, וואָלט די כלה קיין העלפּס

בדן נישט געהאט, קיין אויסשטייער אודאי נישט, עס וואלט די
חתונה גאר אן אנדער פנים געהאט! זאל ער היינט אויפשטיין
און זען דאס ווייט אטלאסענע קלייד מיט שפיצן, דעם שלייער;
זאל ער זען די וויינען, די טארטן, די פישן און פליישן, אונטער
זעלכע עס ברעכן זיך די טישן, — וואלט ער דאך נאך אמאל
געשטארבן און — שוין נישט אזוי ליכט ווי פריער!
און וואס דארף מען די גאנצע צערעמאניע, די גאנצע בא-
דעקנס... אלטע נארישע מנהגים!

— געשווינדער! שרייט דער קיעווער עולם.
דער ארימער חיימל! ער האט אפגעשטעלט די
קאפעלע, מיט הארצקלאפן, געצויגן דעם סמיטשיק איבער
די סטרונעס... דער פראסטער עולם האט שוין אנגעהויבן פינט-
לען מיט די אויגן, ביי טייל רינען שוין טרערן, — און דא גיט
איינער, א קיעווער, א געשריי:
— וואס איז דא? א חתונה, צי א לווייה?

און אז חיימל מאכט זיך נישט הערנדיק און שפילט ווייטער
הייבט ער אָן, דער קיעווער, צו פייפן...
און פייפן פייפט ער גראד אויסגענומען וואויל... ער האט
שוין געכאפט דעם ניגון און פייפט אים פהויה! און פייפט, וואָס
אמאל געשווינדער, אויסגעלאסענער, ווילדער! און אלץ דעם איי-
גענעם ניגון!...

די קאפעלע בלייבט שטיל, און עס הערט זיך נאָר אַ מלחמה
צווישן דער מאָראלישער פידל מיטן עזות-מחוצפן פייפן...
און דאָס פייפן איז גובר! עס יאָגט אונטער דעם סמיטשיק!
די פידל וויינט שוין נישט, פריער קרעכצט זי, דערנאָך הייבט זי
אויך אָן צו לאַכן!

און פלוצים האט חיים איבערגעהאַקט. מיט פאַרביסענע ליפן
און ווילד-ברענענדיקע אויגן, שפרינגט ער איבער אויף אַן אנדערע
סטרונע, און הייבט אָן נאָך געשווינדער צו שפילן, איבעריאָגן וויל
ער דאָס פייפן!

ניין, עס איז שוין קיין שפילן נישט געוועזן! די פידל
וואַרפט אַרויס פון זיך אַפגעריסענע געשרייען, געוואלדיקע קולות...

און זיי ווארפן זיך, און דרייען זיך ארום ווי אין א ווייבל-ווינט.
אלץ ארום, דאכט זיך, טאנצט: די שטוב, די קאפעלע, די געסט,
די כלה אויף דער שטול, חיימל אליין מיט דער פידל...
עס איז קיין פריילאכס, קיין אל מלא רחמים, עס איז קיין
שפילן! א טאנצנדיק-משוגעת איז עס, א ווילד-משונהדיקער חולה-
נופל, רחמנא-ליצלן...

און עס האט אזוי לאנג געדויערט, ביז די סטרווע האט
געפלאצט.

— בראווא, חיימל, בראווא! — האבן די קיעווער לייט
געשריען...

צי האבן זיי דערמיט דעם אלטן קמצן א טובה געטאן?
אז אסור!

אין עטלאכע יאָר ארום איז דער ניגון, מן הסתם דורך
איינעם פון די קיעווער לייט, אריין אין טעאטער!
וואס איז אזוינס טעאטער! אלטע משכילים פלעגן גלויבן,
אז טעאטער איז בעסער פאר א מוטער-ספר, שטארקער פארן
"ראשית חכמה" להבדיל! איר זאגט אודאי, אז טעאטער איז
טרפה ווי חויר...

ביי אונז זאגט מען, אז עס ווענדט זיך אין דעם, וואָס
מען שפילט אין טעאטער!

געוועזן איז עס שוין אין ווארשע...

דאָס טעאטער איז פול, קאָפּ אויף קאָפּ. די מוזיק הייבט
אָן שפילן.

וואָס שפילט די מוזיק?

א גערויש, א מהומה שפילט זי, — א דור הפלגה! חיימלס
"אל מלא רחמים", גאָר אויפן אָרט פון וואָלאַך — א מהומה: די
כלים יאָגן זיך, טרייבן זיך און קנאַקן

עס רודערט, עס קלאַפּט און עס פייפט... נישט עס דונערט,
נישט הייזער פאלן, גלאַט א געפילדער! צי גליטשן זיך שדים
אויפן ים הקרח, צי רייסן זיך טויזנטער חיות רעות פון גיהנם
ארויס? א ציטערניש נעמט דורך דאָס טעאטער!

פלוצים רייסט זיך אריין דער באַס! מבלומרשט, אין כעס
איז ער! ער בייזערט זיך. וואָס איז דאָס? נאָר — פאַלש! מען
פילט, אז ער בייזערט זיך גישט ערנסט. און אַ מאָדע פייפערל
שפרינגט אונטער, עס פליט דורך די קאָפּעלע מיט זיגזאָגן פון
אַ בליץ און מיט אַ געלעכטער פון אַן אמתן לץ: כאַ-כאַ-כאַ! און
כּי-כּי! דער קלאָרנעט איילט זיך נאָך! און מעשים טוט ער,
דער קלאָרנעט! להכעיס טוט ער, מען פילט בחוש דעם להכעיס!

און אַצונד ערשט שווימען אַרויס דריי-פיר פידל... און
משונה-זיס שפילן זיי, די פידל, משונה-זיס ווי די תאווה אליין,
ווי דער יצר-הרע, ווען עס רינגט אים האָניק פון מויל! און עס
נאָרט זיך אַריין, דאָס שפילן, אין די הערצער; עס פליסט אַריין
ווי אַ בוימל און פאַרשיכורט ווי אַלטער וויין!
אויפגעפלאַמט ווערט דאָס טעאַטער: די מיילער אָפן, און די

אויגן בליצן!

און דאָ הייבט זיך ערשט אויף דער פאַרהאַנג און עס באַ-
ווייזן זיך אַן „ער“ און אַ „זי“ — אַ „בן-מלך“ מיט אַ „בת-מלכה“,
און זיי זינגען!

זיי זינגען מיט ווערטער, מיט פלאַמענדיקע ווערטער, ווי
ברענענדיקע שלאַנגען פליען זיי פון די מיילער אַרויס! און דאָס
גיהנם ברענט זיי אויף די פנימער; ווי די טייולאָנים שפרינגען
זיי זיך אַקעגן! און דאָס האַלדן זיך, דאָס קושן זיך, דאָס זינגען
און דאָס שפרינגען — גייט אַלץ שנעלער און שנעלער, און ווערט
פייער-פלאַמענדיקער מיט יעדער רגע!

און אינם פייער ברענט שוין דאָס גאַנצע טעאַטער. די
גאַנצע גאַלעריע מיט זכרים און נקבות, מיט די דערהיצט פאַר-
שוויצטע פנימער און ווילד פלאַמענדיקע אויגן... ווי אַ מבול האָט
עס פאַרפלייצט!

און דאָס גאַנצע טעאַטער זינגט!

אַ ים פון ברענענדיקער תאווה האָט זיך אויסגעגאָסן —
אַ גיהנם ברענט! שדים טאַנצן, בלאַכי-חבלה פירן אַ פייערדיק
ראָד...

דאָס איז געוואָרן פון פדהצורס "הכנסת-כלה, דורך חיימלס
אל מלא רחמים, מיטן קיעווערס הילף!

נאָר פאלן האָט קיין שיעור נישט!
חרוב געוואָרן איז דאָס "ידישע" טעאטער. די "בני-
מלכים" זיינען צוריק שוטטער און שניידער געוואָרן; די בת-
מלכהס האָבן זיך צוריקגעשטעלט צום קוימען. און מאַנכע פון די
טעאטער-ניגונים זיינען מגולגל געוואָרן אין שאַרמאַנקעס...
אונזער ניגון איז שוין קוים צו דערקענען!
אן אויסגעקראַכענער דיוואן ליגט אויסגעשפרייט אויף
א הויף... צוויי מענער אין לייבקאַליר מאַכן קונצן, צוזאַמען מיט
אן אויסגעדארט בלאַס מיידעלע, וואָס זיי האָבן ערגעץ געגנבעט...
איינער כאַפּט אַ לייטער אויף אַ צאָן. פייל פון בויגן לויפט
דאָס מיידעלע אַרויף ביזן העכסטן שטאַפל, און שפּרינגט פון
דאָרטן אַראָפּ, און בלייבט שטיין אויפן צווייטנס אַקסל! דער
ערשטער דערלאנגט איר דערווייל אין פלייצען זי מאַכט עטלאַכע
קאָזיאַלקעס אין דער לופט, און בלייבט שטיין. פארן עולם אין
הויף, מיט אַן אויסגעשפרייטער האַנט, און בעטלט אַ נרבה!
עס איז אויך אַ טעאטער, נאָר אַ טעאטער פאַר געמיינע
לייט! פאַר משרתים און דינסטן!
אונטערן הימל שפילט מען. קאָסט עס ביליג, קויפט מען
קיין בילעטן נישט, וואַרפט מען צווייערס און דרייערס! און זי
מאַכט עס אזוי קונציק, דאָס דאַרע מיידעלען!
דיקע טראָפּן שווייס רינען איר פון רויט געמאָלטן פנים,
אין די איינגעפאלענע אויגן ברענט אַ צער, — נאָר דאָס זעט נישט
דער עולם, זי אַטעמט שווער, דאָס הערט ער נישט! ער זעט נאָר
די שיינע קונצן, ער הערט נאָר די שיינע מוזיק פון שאַרמאַנקען!
אין די נשמה אין דעם דארן גוף פון אַרומען, געגנבעטן
קינד, און דער אַרימער ניגון אין דער הייזער-בלעכערנער שאַר-
מאַנקע, — ביידע קרעכצן, וויינען און צאָפלען, ביידע בעטן
זיך תיקון...

עס איז אָבער באַשערט געוועזן, אַז פֿלעצורס "הכנסת כלה" וואָל אויפגעריכט ווערן! גייענדיק פֿון הויז צו הויז, וואַנדערנדיק פֿון שטאָט צו שטאָט, האָבן די קונצנמאַכער אַזוי לאַנג מיטגע-שלעפט דאָס אַרימע קינד, ביז עס איז, לאַ עליכס, קראַנק געוואָרן. עס איז געוועזן אין ראַדזיוויל ביי דער גרעניץ. דאָרט האָבן זיי דאָס קראַנקע קינד איבערגעלאָזט אונטער אַ צוים און זיינען די גרעניץ אַריבער. יאָג נאָך דעם ווינט אויפן פעלד! האַלב נאַקעט מיט ברוינע-בלאַע צייכן פֿון שלעג אויפן לייב, איז עס געלעגן אין אַ היץ!

רחמנותדיקע לייט האָבן דאָס קינד אויפגעהויבן און גע-טרָגן אין הקדש אַריין... אויסגעהאַלטן האָט דאָס קינד אַ טיפּוס, און אַרויס איז עס פֿון שפיטאַל אַ בל נדע אויף ביידע אויגן!

און אַצונד בעטלט דאָס אַרימע קינד. פֿון הויז צו הויז גייט עס, פֿון טיר צו טיר און בעטלט...

און כּמעט זי רעדט נישט... זי קען מיט ווערטער נישט בעט-לען... זי שטעלט זיך ערגיץ אָפּ, און וואַרט; דערזעט מען זי נישט, הייבט זי אָן זינגען איר ניגון מען וואָל זי דערהערן... און דער ניגון איז פֿון דער שאַרמאַנקע!

און וואָס וואָגט אַצונד דער ניגון?

רחמים בעט ער זיך! רחמנות פֿאַר אַן אומגליקלאַך קינד...

"שלעכטע מענטשן האָבן מיך אַרויסגעגנבעט פֿון אַ גוטן טאַטן, פֿון אַ האַרציקער מאַמען, פֿון אַ וואַרימער און זאַטער היים!"

"מען האָט מיך אַרויסגעריסן פֿון אַלעם גוטן; אויסגענוצט און אַרויסגעוואָרפֿן ווי אַ שאָל פֿון אַן אויסגעגעסענער נוס!"

רחמנות פֿאַר אַן אַרים, אַרים קינד!"

און נאָך בעט זיך דער ניגון:

"עס איז קאַלט און איך גיי נאַקעט; הונגעריק בין איך אויך.. און דעם קאַפּ, וואו אַנידערצולייגן, האָב איך אויך נישט... און בלינד בין איך דערצו!"

אַזוי האָט דער ניגון געבעטן. און דאָס איז געוועזן זיין ערשטע מדרגה אַרויף — מען האָט דורך אים צדקה געגעבן!

אין ראדזיוויל איז געוועזן א ייד א למדן... ער איז אפילו קיין מתנגד נישט געוועזן. קיין חולק אוודאי נישט, נאָר ער האָט פשוט קיין צייט נישט געהאט צו פאָרן... ער האָט די גמרא נישט פאַרמאכט!

פאַר ביטול תורה האָט ער מורא געהאַט!
מען זאָל אים אין בית-המדרש נישט מבטל זיין פון למוד,
פלעגט ער זיצן און לערנען אינדערהיים; דאָס ווייב זיצט
א גאנצן טאָג אין קלייט, די קינדער — אין חדר.
עס פלעגט אים אַמאָל דורכפליען אין קאָפּ א רעיון: אפשר
פאָרן ערגעץ? דאָס האָט אים דער יצר-טוב, מן הסתם, אונטער-
געזאָגט. וואָס טוט דער יצר-הרע? פאַרשטעלט ער זיך אין יצר-
טוב און ענטפערט: מהיכא תיתי, אוודאי דאַרף מען אַמאָל פאָרן!
נאָר עס איז נאָך צייט: מען דאַרף פריער ענדיקן די מסכתא,
יענע מסכתא!... און אזוי זיינען אוועק חדשים און יאָרן!
פון הימל האָט מען אָבער, א פנים, געוואָלט, ער זאָל
קומען צו ר' דודלען!

מאכט זיך אזא מעשה:

איינמאָל זיצט ער זיך, דער למדן, און לערנט, און דער-
הערט א געזאָגט פאַר דער טיר; בייזערט ער זיך אויף זיך אליין;
אז מען זיצט און לערנט דאַרף מען נישט הערן, וואָס אין
גאט, וואָס פאַר דער טיר טוט זיך! מען דאַרף בטל ווערן אין
דער תורה!

ער הערט דאָך אָבער פאָרט; נעמט ער און פאַרשטאַפט
זיך מיט די פינגער די אויערן. דער ניגון גנבעט זיך אָבער
פאָרט אריין; אונטער די פינגער גנבעט ער זיך. ווערט ער נאָך
מער בייז, כאַפט ער מיט פּעס די לאַנגע באָרד אין מויל אריין
אין, בייסנדיק די באָרד, לערנט ער ווייטער! מיט כוח לערנט ער
דער ניגון לאָזט נישט אָפּ. ער הערט אים וואָס אַמאָל שאָר-
פער. אינמיטן דערפילט ער, אז עס איז קול באשה — א מיידל
זינגט! גיט ער שוין א געשריי אַרויס אויף א קול: חצופה! אוועק
פון מיין הויז! גייט דער ניגון אוועק... נאָר, א מעשה נורא —
מען זינגט שוין נישט, און ער הערט ווייטער! דער ניגון זינגט

זיך אים אליין אין אויער, אין דער נשמה! מיט כוח קוקט ער
אין ספר אריין, מיט כוח וויל ער זיך דורכנעמען מיט דער סוגיא.
עס גייט נישט! דעם למדנס נשמה ווערט וואָס צמאָל פולער און
פולער מיטן ניגון...

פאַרמאַכט ער די גמרא און שטעלט זיך דאווענען מנחה.—
ער קען אָבער נישט, נישט לערנען, נישט דאווענען, גאָרנישט!
ווי אַ וילבערן גלעקל קלינגט אין אים דער ניגון! דער מענטש
האַלט עס נישט אויס! ער גייט ממש אויס פאַר צער! עס גייט
אַזעק אַ טאָג, אַ צווייטער, אַ דריטער — ער פאַלט שיר נישט
אין אַ מרה שחורה אריין... ער פאַסט תעניתים—עס העלפט נישט!
ער קען דעם ניגון נישט פטור ווערן! ער וועקט אים ביינאַכט
פון שלאָף!

און דאָס איז אַ מענטש, וואָס האָט, זייט ער לעבט, קיין
מנחה פאַר אַן עמוד נישט געדאוונט; כמעט קיין קול נגינה פון
זיך נישט אַרויסגעגעבן! שבת פלעגט ער די זמירות אָפּזאָגן און
אויפן אָרט פון זינגען — לערנען אַ בלאַט גמרא!
פאַרשטייט ער דאָך, אַז עס איז נישט פשוט!
"מעשה שטן!" טראַכט ער און פאַלט ביי זיך אָפּ גאָר
אינגאַנצן.

דאכט זיך, אַז אַצינד מוז מען שוין פאַרן?
פרעגט אָבער דער יצר-הרע: יא, פאַרן, נאָר וואואַהין?
צדיקים איז דאָ אַ סך, — וועלכער איז דער אמת ער צדיק, ביי
וועמען קען מען באמת אַ פעולה האָבן? הייבט אָן דער למדן
צו קלערן.

באַקומט ער נאָך אַ ווינק פון אויבן.
מאכט זיך אַ מעשה און ר' דודל טאַלנער כוז עוקר זיין
און פאַרן איבער ראדזיוויל...

די מעשה פון דער מסירה ווייסט איר-אוידאי. און זאָגן
זאָג איך איך, אַז עס איז אַן עונש געוועזן! מען האָט נישט גע-
דאַרפט אַרויסגעבענען ר' דודלען פון וואַסילקאָוו און פירן קיין
טאַלנע; מען האָט נישט געדאַרפט מבייש זיין קיין שטאָט! און חרב
ונחרב איז דאָס וואַסילקאָוו, נעבאָך, געוואָרן!

די גאסטהייזער האָט כּען פאַרמאַכט; אַרום און אַרום די קרעטשמעס זיינען בטל געוואָרן! ער פּכר לחם זיינען זיי, לאַ עליכם, געקומען...

נאָ דיר! מסרט מען און טאַלנע ווערט אויך חרוב! ר' דודל האָט געהאַט אַ גאַלדענע שטול, מיט אַן אויסגע קריצטן פּסוק: דוד מלך ישראל חי וקים! מאַכן מוסרים דערפון אַ פּאַלאַטיקע און עס שלאָגט אָן אין פעטערבורג...

מילא, מיר ווייסן, אז עס איז געווען בבחינת: מאן מלכי רבנן... נאָר גיי פאַרטייטש עס די גענעראַלן אין פעטערבורג! הכלל, ר' דודל מוז עוקר זיין, האַלט ער, דורכפּאַרנדיק, שבת אין ראַדזיוויל, און אונזער ראַדזיווילער למדן גייט למול צום שלש סעודות!

דער יצר הרע גיט זיך אָבער נאָך נישט אונטער. ער קומט אַריין און זעט אַ קליין יידעלע, טאַקע אַ פּיצל יידעלע זיצט אויבנאָן ביים טיש, מען זעט נישט מער אַרויס נאָר אַ גרויס, גאָר אַ גרויס שטריימל מיט זילבערנע האָר, וואָס פאַלן אים אויפן פנים! מען זיצט שווייגנדיק, מען זאָגט קיין תורה נישט... אנטפּאַלט אים טאַקע, דעם למדן, דאָס האַרץ...

דאָס איז עס און גאָר? טראַכט ער דער למדן. נאָר ר' דודל האָט אים שוין דערזען און גיט אַ זאָג: זעץ דיך, למדן.

און באַתו הרגע איז ער שוין צו זיך געקומען. ער האָט שוין געכאַפּט ר' דודלס אַ בליק, עס האָט אים שוין אַ ברי גע- טאָן ביי דער נשמה!

איר האָט אוודאי געהערט פון טאַלנערס אויגן אין זיינס אַ בליק האָט געשטעקט אי שררות, אי קדושה, אי גבורה; וואָס איר ווילט האָט אין בליק געשטעקט!

און, אז ר' דודל זאָגט: זעץ דיך, מאַכט מען שוין דעם למדן אַן אָרט ביים (ש.ש.) זעצט ער זיך און וואַרט. און אז ר' דודל זאָגט ווייטער:

— מען איז מכבד דעם למדן מיט אַ ניגון! אנטפּאַלט אים די מוטערס מילך: ער — און אַ ניגון...

גאָר עמיץ דערלאנגט אים שוין אין פלייצע: אז ר' דודל הייסט, זינגט מען! מילא, זינגט ער!

און ער הייבט, בעפאך, אָן מיט אַ ציטער; און ער שטאַמלט קוים אַרויס אַ התחלה פון אַ ניגון. און וואָס וויל ער זינגען, דער למדן? מן-הסתם דער יתומהס ניגון; קיין אנדערן קען ער נישט! און ער ציטערט, און שטאַמלט, און זינגט. און דער ניגון ווערט שוין ווייטער אַן אנדערער! ער האָט שוין אַ ריח תורה, אַ יניקה פון קדושת שבת, מיט אַ הרהור תשובה פון אַ ייד אַ למדן... און זינגענדיק, דערפילט ער, דער למדן, דעם ניגון, און הייבט אָן וואָס אַ רגע בעסער און פרייער צו זינגען...

אינמיטן הייבט אָן ר' דודל, ווי זיין שטייגער פלעגט זיין, שטילערהייט אונטערצוברומען, דער עולם דערהערט און כאַפט אונטער. מיטן עולם צוזאַמען צעהיצט זיך דער למדן אויך, ער קריגט אַ ברען! ער איז שוין גאָר אַרויס פון די כלים, — ער זינגט טאַקע!

און דער ניגון הויבט זיך אָן פלוצים צו גיסן ווי אַ "נהר-די-נור" — אַ פייערפלאַמענדיקער טייך... און די פאַליעס שלאָגן אַלץ ברייטער און העכער, אַלץ פייערדיקער און פלאַמענדיקער!

און עס ווערט דעם ניגון שוין ענג אין שטוב, און ער רייסט זיך דורך די פענסטער אין גאַס אַריין! און עס גיסט זיך אין גאַס אַריין אַים פון קדושה, פון פייערדיקער קדושה; און נבהל ונשתומם רופט דער עולם אין גאַס:

— דער יתומהס ניגון! דער יתומהס ניגון!

דער ניגון האָט באַקומען תיקון און דער למדן אויך. פאַרן אוועקפאַרן האָט אים ר' דודל אוועקגענומען אין אַ זייט און געזאָגט אַ פאַר ווערטער.

— למדן — האָט ער אים געזאָגט — האָסט מבייש געוועזן אַ בת-ישראל! דו ביסט אויפן שורש פון איר ניגון קיין מבין נישט געוועזן! האָסט זי גערופן חצופה! —

— גיט מיר, רבי, א תשובה דערויף — בעט זיך דער למדן.
 — נישט נייטיק, — מאכט דער רבי, זכרוננו לברכה, אויפן
 אָרט פון תשובה טו בעסער א מצוה!
 — וואָס פאַר א מצוה, רבי?
 — מאַך דעם מיידל חתונה; הכנסת-כלה איז א גרויס
 מצוה!

— — — — —
 און צונד הערט די צווייטע זייט פון דער מעשה:
 אין עטלאכע יאָר שפעטער, אז דאָס מיידל האָט שוין
 לאנג חתונה געהאַט מיט אן אלמן א סופר, איז מען ערשט גע-
 וואָר געוואָרן פון וואַנען זי קומט אַרויס!
 עס האָט זיך אויסגעוויזן, אז דאָס מיידל איז דעם אלטן
 קאצנערס אן אייניקל! און די נעשה איז אזוי געווען:
 דער איידם זייער, דער קיעווער, איז זיך אמאָל געגאנגען
 מיטן ווייב אין טעאטער אריין אויף א גאַנצן אָוונט. און טאקע
 דעם אָוונט האָט מען זיי אוועקגעגבעט דאָס איינציקע קינד...
 נאָר אָפגעבן זיי די טאַכטער האָט מען שוין נישט געקאָנט...
 די מוטער האָט שוין לאנג נישט געלעבט און דער פאָטער
 איז שוין לאנג געוועזן אין אמעריקע...

פארטיימשונגען פון די שווערע העברעאישע ווערטער, וועלכע געפינען זיך אין דעם ווערק.

מלוה מלכה (א סעודה שבת-צונאכט צו באגלייטן דעם שבת)
העכסטער מדרגה פון דבקות (די העכסטע מדרגה פון פארגעטערונג)
תוכו רצוף אהבה (אינערליך איבערפילט מיט ליבע)
ראה עמידתנו (זע אינזער לאגע)
ברור כשמש (קלאר ווי דער סאג, ווי די זין)
ראש וראשון (דער עלטסטער)
באשר בכך (תויל דאס איז אזוי און אזוי)
קמצן (א קארגער)
ים הקרח (דער פארפראענער ים)
ביטול תורה (ניט לערנען)
מעשה נורא (א שרעקלאכע געשיכטע)
סוגיא (אפטיילונג)
עד כפר לחם (בזין לעצטן ביסן ברויט)
מאן מלכי רבנן (ווער זיינען די קעניגן די לימדיס)
באותו הרגע (אין דער מינוט)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILIP H. KATZ

DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE

1950-1951

1952-1953

1954-1955

1956-1957

1958-1959

1960-1961

1962-1963

1964-1965

1966-1967

1968-1969

1970-1971

1972-1973

1974-1975

1976-1977

1978-1979

ווילנער פארלאג
פון
ב. א. קלעצקיין

אלע ווערק פון י. ל. פרץ.

- I באנד פאקטישעמאכע געשיכטן
 - II די צייט
 - III דראמען
 - IV אדם וחווה (אט 5 טייל)
 - V חסידיש
 - VI פאר קליין און גרויס
 - VII סקיצן און בילדער
 - VIII אויפזאצן און פעלעטאנען
 - IX ארט און ניו
 - X פון שטיב און גאס
- זייענע זכרונות

שלום אט.

- יעדע ראטיק
די שלמה נאד
דראמען באנד I, II, III
דעצימאלעק באנד I, II, III
א שטעטל
דעם נייע לעבן

— * —

Wydawnictwo Wileńskie B. KLIFKINA,
Wilna, Mała-Steńska 23